

որուն եթէ հանդիպին, զործր փորելով առաջ տանին դէպ յաջ և դէպ ՚ի ձախ: 150 ոտք փորելէն վերջը, յետ երկամանայ աշխատութեանց պատ մը գտան, և Ռաուլինսըն դիտեց որ այս պատին ծայրերը ուղղանկիւն կը վերջանային, ուստի պէտք էր որ քառակուսի մը ըլլար 27 ոտք երկայնութեամբ, նոյնպէս իրեն համեմատ առաստաղ մին ալ ունենար:

Աշխատութիւնը առաջ տանելով կէս ժամէն հանդիպեցան ծակի մը, որուն մէջ գլան մը գտան, պայծառ և մաքուր վերնագրով մը գոցած, այնպէս որ կարծես թէ նոր քանդակուեր էր: Միւս անկիւնն ալ նոյնպէս գտնուեցաւ առջինն զոյգ:

Այս գլանաց գրերը մեկնելով, գրտնուեցաւ, որ Նաբուգոդոնոսորի տիտղոսով կը սկսէին, նոյնպէս և վերջն ալ այս ինքնակալիս Բաբելոնի մէջ ըրած մեծագործութանցը վրայ կը խօսէր: Կար նաև գլանին մէջ այս ալ. « Տաճար եօթն միլորակաց, թագաւորէն 500 տարի առաջ շինուած (գրեթէ 1100 տարի նախ քան զԲրիստոս): և վերջը անձրևներէն չպաշտպանուելուն համար կործաներ էր, անոր համար Մերովգաք աստուածը ազդեր էր որ նորէն շինեն»: Գրուածքէն կ'իմացուի որ թագաւորը հաստատուն յատակին չէ դրպած, հապա միւս մասերը միայն նորոգեր է:

Մտադիր քննութիւններ ցուցին, որ այս գլանին մէջի գրուածքն ստոյգ էին, և թէ աստիճանաւոր հովանոցները եօթն էին, որ իւրաքանչիւր միլորակաց մէկուն ընծայուած էր, և այն գուներով էին, որոնք քաղեայք և աստղագէտք կու տան միլորակաց, և այս բանիս վրայօք աւանդութիւն ալ կայ Քաղգէացոյց մէջ:

Այս ամեն բաներս ալ ճիշդ կը համապատասխանեն անոնց՝ զորս Դանիէլ կը պատմէ Նաբուգոդոնոսորի վրայօք: սոյնպէս և գլանին մէջի գրուածքն ալ կը ցուցնեն թագաւորին գոռոզ բարքը, կարծելով որ իր գործերը յաւիտեան

պիտի տևեն, և իր ընտանիքը յաւիտեան պիտի թագաւորէ:

Պեղմունքս ցուցուց թէ ինչ բանի համար որոշուեր էր այս գնտերով տաճարը, և թէ չէ Նաբուգոդոնոսոր՝ այլ իրմէ 500 տարի առաջ շինուեր է. միայն շինողին անունը չի գիտցուիր: Ասկէ կըրնանք հետեցնել որ այս թագաւորս այն աւերակաց յարգը ճանչցաւ, և թերևս այս Միլորակաց տաճարը Բաբելոնի աշտարակին վրայ բարձրացած ըլլայ. բայց ասիկայ պարզ ընթացքով չի մըն է:

ՅԱԿՈԲ ՌՈՉԻԼՏ ՊԱՐՈՆ

Ա՛հ, թէ Ռոչիլտ ըլլայի... Ո՛րչափ անգամ չեմ լսած այդ հառաչանքը. և այդ խօսքը զուրցողին միտքը « ուղածս կրնայի ընել » կը նշանակէ: Այսպէս Ռոչիլտի անունը հասարակ մարդոց համար մեծութեան և կարողութեան հոմանիշ եղած է. վասն զի չատ անգամ աշխարհիս խաղաղութիւնը և պատերազմը, և նաև թագաւորութեանց բաղդը՝ անոր քսակին լարէն կախուած էին: Եւ որովհետև ասանկ մէկ կրեսոսի մը համար քիչ կամ ոչինչ աշխատանք մըն է բարեգործ և վեհանձն ըլլալը, Ռոչիլտ անունը կրնայ նաև բարեգործութեան և վեհանձնութեան հոմանիշ հնչել:

Եթէ Ռոչիլտ ըլլայի... աղէկ, ընթերցող դու, վստահ եմ որ ամեն անգամ որ դու քեզի ատանկ հառաչանք մը ըրած ես, չես կրցած երբեք անանկ յարմար պատասխան մը տալ որ դու զքեզ դո՛հ ընես: Ես ջանամ քեզի այդ պատասխանը տալու, որ թէ և զքեզ չկարենայ դո՛հ ընել ըստ ամենայնի, բայց գոնէ յարմար ըլլայ և ճշմարիտ: Եթէ դու և ես միանգամայն երկուքս Ռոչիլտ ըլլայինք, գեռ ևս անանկ կը մնայինք, ինչպէս Աստուած զմեզ ստեղծեր է. որ է ըսել մարդիկ՝ հանդերձ մարդկութեան յատուկ ձիւղբերովը և ախտերովը: Հաւասարապէս տարուբերուելով

հոգերէ, փափազներէ, կիրքերէ. կարելի է որ առժամանակ մը մեր ախտերը և բարոյական տկարութիւնները ոսկիէ խաւով մը ծածկուին. սակայն շատ չերթար, այն մետաղեայ պատը կը ճեղքի և անանկ կերպով կը ներկայանանք մարդկութեան առջին, որ աղէկ դիտող աչքը զմեզ անանկ կը տեսնայ՝ ինչպէս

յետոյ շուտ մը դադրելով մեզի աւելի տեսական գլխացաւ մը կը թողու:

Յակոբ Ռոշիլտ պարոնին հայրը և իր բաղդաւոր հարստութեան առաջին հեղինակը՝ Մայէր Անսելմոս Ռոշիլտ ֆրանքֆորդի սեղանաւորն եղաւ, որ իր անխոնջելի գործունէութեամբն և արդարակորուլուի՝ հըր, քիչ ատենուան

ՅԱԿՈԲ ՌՈՇԻԼՏ ՊԱՐՈՆ

ենք իրապէս: Մենք միով բանիւ, դարձեալ բուն մենք ըլլալէն չենք դադրիր. եթէ մենք մեղմէ գոհ ենք, Ռոշիլտին բոլոր ոսկին մեր երջանկութիւնը վերցընել չկրնար. իսկ եթէ ասոր հակառակ գոհ չենք մեղմէ, յիրաւի կարճատև գինովութիւն մը կրնայ մեզի վաղանցիկ ուրախութեան մը երևոյթը տալ, բայց

մէջ շատ հարստացաւ. անանկ որ շատ մը թագաւորազանց սեղանաւորը եղաւ, և գլխաւորապէս Աստիայ կայսրընտրին, որուն ինչքը 1806ին, Գաղղիոյ արշաւանաց ժամանակը, ինքը մատակարարելով պահեց: Մայէր Անսելմոս հինգ զաւակ ունեցաւ, որոնց՝ մեռնելու ժամանակը՝ այն իմաստուն խորհուրդը տուաւ

որ երբեք իրենց եկամուտները ու չահերը մէկմէկէ չի բաժնեն. ուստի ինքնանձամբ Եւրոպայի իր որդւոց մէջ բաժնեց, անոնց իւրաքանչիւրին բնակութիւնը որոշելով: Մէկը Ֆրանքֆորդի մէջ տունը շարունակեց. միւս չորսը Եւրոպայի առաջին գլխաւոր քաղաքացիներէն: Բարիդ քաղաքը Յակոբ կամ Ճէյմս պարոնին ինկաւ, որ 1792ին ծնած է, և մէկ հատիկ ապրող որդին է. միւս չորս տունները հիմա Մայէր Անսելմոսին թոռները կը մատակարարեն. և են, Անսելմոս 'ի վիեննա, Լիոնէլ 'ի Լոնտոն, Կարլոս 'ի Նափոլի և մէկ ուրիշ Կարլոս մը, նախընթացին որդի, 'ի Ֆրանքֆորդ:

Այս հնգեակ դաշնակցութեանը վրայ կը կայանայ Եւրոպայի ամենէն ճիշտ սեղանաւորաց տուններէն մէկը, և թերեւ քան զամեն տուններէն ճիշտ: Այս տանս մեծագոյն յաջողութիւնը 1813 և 1814 տարիներուն սկսած է: Ամենուն ծանօթ է թէ Ռոշիլտին տունը որչափ ծառայութիւն ըրած է Եւրոպայի ամեն տէրութեանց՝ անոնց փոխառութեանց յանձնառու ըլլալով. որով զարմանք չէ՝ եթէ Ռոշիլտները, և գլխաւորաբար Ճէյմս Ռոշիլտը, այնչափ պատուանշան ընդունած ըլլան գրեթէ բոլոր թագաւորներէ: Մինչև 1815էն 'ի վեր Աւստրիոյ կայսրն անոնց ժառանգական աշխուկանութիւնը շնորհեց, և 1822ին պարոն տիտղոսը անոնց տուաւ:

Առևտրական գործերը միշտ առևտրական գործ են, սովոր էր ըսելու Ճէյմս պարոնը. ոչ զգացումը, ոչ հայրենասիրութիւնը և ոչ քաղաքականութիւնը անոնց մէջը մասն ունին, և Ռոշիլտ այս շահու գործոց մէջ բարեբաղդ մահկանացու մը եղաւ. իր զգուշաւոր շահախնդրութեամբն երկու երկմիլիոն ֆրանկ կարող եղաւ շահելու: Բայց ասոր մէջ մարդկութեան ըրած շահը ինչ է արդեօք:

Ի վերայ այսր ամենայնի օրագիրը ահոր աղքատաց բարեգործութիւնը համբաւեցին: Ասոր համար լաւ կը համա-

րինք շատ մը տարի առաջ հռչակաւորն Հայնէն գրուած մէկ քանի խօսք հոս յիշել: « Այս լրագրաց կողմնակցութիւնը ինծի անախորժ է. անցած օրը սրինգ զարնող աղքատ կոյրի մը մէկ ստակ մը տուի. և սակայն իմ այս ողորմութեանս վրայ մէկ լրագիր մը չէ եղած որ խօսի: Թէպէտ և համեմատաբար շատ աւելի էր քան 500 ֆրանկը որ Ռոշիլտ պարոնը շատ ատեն չկայ աղքատաց բաժնել տուաւ, որոնց վրայ ամենայն լրագրաց աղաղակը լսուցաւ »:

Երկու երկմիլիոն: Մեծ ճոխութիւն մըն է այս, անշուշտ. բայց հատապէս ինծի որ երջանկութիւն չէ. սուտ բարեբաղդութեան մը պատրուակ է:

ՀԱՅԻ ՊԱՏԱՌԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԱՐԴ

ՆԱՄԱԿ ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

Շնչերակները

(Տես էրես 141)

Սիրելի օրիորդիկ, եթէ անցեալ օրուան պզտի պատմութիւնը կրցեր ես աղէկ հասկընալ, պէտք է քեզի յայտնի եղած ըլլայ արեան շրջանին բոլոր գաղտնիքը, և ահա դու հիմա շատ աւելի յառաջագէտ ես քան թէ միջին դարու և աւելի հին ժամանակաց բոլոր գիտունները, որ և ոչ մտքերնէն կ'անցընէին զայն:

Թերեւ քեզի խորթ երեւայ որ մարդիկ 5 կամ 6000 տարի ուշացած ըլլան անանկ բան մը սորվելու՝ որ այնչափ մօտանց իրենց կը վերաբերէր, և այնչափ դիւրին էր մակաբերել: Եւ չէ՛ արդեօք անլուր բան որ այնչափ բազմութիւ սրտեր այնքան երկայն ժամանակ բաբախած ըլլան, և իրենց տեսարն աւանդին անփոյթ եղած ըլլան անոր բուն